

Sprawy połączone T-217/03 i T-245/03

Fédération nationale de la coopération bétail et viande (FNCBV) i in.

przeciwko

Komisji Wspólnot Europejskich

Konkurencja — art. 81 ust. 1 WE — Wołowina i cielęcina — Zawieszenie importu —
Ustalenie cennika związkowego — Rozporządzenie nr 26 — Związki
przedsiębiorstw — Ograniczenie konkurencji — Działalność związkowa — Wpływ
na handel między państwami członkowskimi — Obowiązek uzasadnienia —
Wytyczne w sprawie metody ustalania grzywien — Zasada proporcjonalności —
Waga i czas trwania naruszenia — Okoliczności obciążające i łagodzące — Zakaz
kumulacji sankcji — Prawo do obrony

Wyrok Sądu Pierwszej Instancji (pierwsza izba) z dnia 13 grudnia 2006 r. II - 5000

Streszczenie wyroku

1. *Konkurencja — Reguły wspólnotowe — Związki przedsiębiorstw — Pojęcie
(art. 81 ust. 1 WE)*

2. *Konkurencja — Reguły wspólnotowe — Związki przedsiębiorstw — Pojęcie*
(art. 81 ust. 1 WE)
3. *Konkurencja — Porozumienia, decyzje i uzgodnione praktyki — Wpływ na handel między państwami członkowskimi*
(art. 81 ust. 1 WE)
4. *Konkurencja — Porozumienia, decyzje i uzgodnione praktyki — Naruszenie konkurencji — Ustalanie cen*
(art. 81 ust. 1 WE)
5. *Konkurencja — Porozumienia, decyzje i uzgodnione praktyki — Zakaz — Krajowe ramy prawne zawierania porozumień*
(art. 81 WE)
6. *Konkurencja — Reguły wspólnotowe — Przedmiotowy zakres stosowania*
(art. 81 WE)
7. *Rolnictwo — Reguły konkurencji — Rozporządzenie nr 26*
(art. 33 WE, 36 WE i 81 ust. 1 WE; rozporządzenie Rady nr 26, art. 2 ust. 1)
8. *Konkurencja — Postępowanie administracyjne — Pismo w sprawie przedstawienia zarzutów — Konieczna treść*
(rozporządzenie Rady nr 17; rozporządzenie Komisji nr 99/63, art. 4)
9. *Konkurencja — Grzywny — Kwota — Ustalenie*
(art. 253 WE; rozporządzenie Rady nr 17, art. 15 ust. 2)
10. *Zarzut niezgodności z prawem — Zakres — Akty, na których niezgodność z prawem można się powołać*
(art. 241 WE; komunikat Komisji 98/C 9/03)
11. *Konkurencja — Grzywny — Kwota — Ustalenie*
(art. 81 ust. 1 WE; rozporządzenie Rady nr 17, art. 15 ust. 2)

12. *Konkurencja — Grzywny — Kwota — Ustalenie — Kwota maksymalna (rozporządzenie Rady nr 17, art. 15 ust. 2)*
13. *Konkurencja — Grzywny — Kwota — Ustalenie — Kryteria — Czas trwania naruszenia (art. 81 ust. 1 WE; komunikat Komisji 98/C 9/03)*
14. *Konkurencja — Grzywny — Kwota — Ustalenie — Kryteria — Waga naruszenia — Okoliczności obciążające (rozporządzenie Rady nr 17, art. 15 ust. 2)*
15. *Konkurencja — Grzywny — Kwota — Ustalenie — Kwota maksymalna (rozporządzenie Rady nr 17, art. 15 ust. 2)*
16. *Konkurencja — Grzywny — Decyzja Komisji stwierdzająca naruszenie, wydana później w stosunku do niezaskarżalnej decyzji nakładającej na dane przedsiębiorstwo karę lub stwierdzającej, że nie jest ono winne (rozporządzenie Rady nr 17, art. 15)*
17. *Konkurencja — Grzywny — Kwota — Uprawnienia dyskrecjonalne Komisji — Kontrola sądowa — Nieograniczone prawo orzekania*

1. Artykuł 81 ust. 1 WE ma zastosowanie do związków przedsiębiorstw w zakresie, w jakim ich własna działalność lub działalność przystępujących do nich przedsiębiorstw dąży do wywołania skutków, które postanowienie to ma powstrzymywać. Mając na uwadze cel tego przepisu, pojęcie związku przedsiębiorstw musi być interpretowane jako mogące również obejmować związki, które same składają się ze związków przedsiębiorstw.

stosowania tego przepisu, nie jest wymagane, aby związki te były w stanie zmusić swoich członków do wykonywania obowiązków, które nakłada na nich porozumienie.

(por. pkt 49, 89)

Aby porozumienie między związkami przedsiębiorstw podlegało zakresowi

2. Pojęcie przedsiębiorstwa w kontekście prawa konkurencji obejmuje każdą jednostkę prowadzącą działalność gospo-

darczą, niezależnie od jej statusu prawnego i sposobu finansowania. Działalnością gospodarczą jest wszelka działalność polegająca na oferowaniu towarów lub usług na danym rynku.

Działalność rolników, prowadzących działalność w zakresie upraw lub hodowli, posiada z całą pewnością charakter gospodarczy. Wykonują oni bowiem działalność polegającą na produkcji towarów, które oferują do sprzedaży za wynagrodzeniem. Rolnicy stanowią w konsekwencji przedsiębiorstwa w rozumieniu art. 81 ust. 1 WE.

których nie można uznać za przedsiębiorstwa, nie wystarczy, aby pozbawić takiego charakteru związek w rozumieniu art. 81 ust. 1 WE. Nie można również uwzględnić argumentu opartego na tym, że w przypadku gospodarstwa prowadzonego w formie spółki to nie ta spółka poprzez swojego przedstawiciela przystępuje do związku zawodowego, ale każdy z jej wspólników. W istocie do celów uznania gospodarstwa za przedsiębiorstwo liczy się nie jego status prawny lub forma jego prowadzenia, ale jego działalność oraz działalność prowadzących je osób.

(por. pkt 52–55)

Tym samym zrzeszające i reprezentujące ich związki zawodowe, jak również federacje grupujące te związki zawodowe, mogą być uważane za związki przedsiębiorstw w celu zastosowania tego postanowienia.

Niniejszego wniosku nie podważa okoliczność, że do lokalnych związków zawodowych mogą należeć także małżonkowie rolników. Po pierwsze, jest prawdopodobne, że małżonkowie rolników, którzy sami są członkami lokalnego rolniczego związku zawodowego, również uczestniczą w wykonywaniu zadań rodzinnego gospodarstwa rolnego. Po drugie, w każdym razie sama okoliczność, że związek przedsiębiorstw może zrzeszać również osoby lub jednostki,

3. Artykuł 81 ust. 1 WE ma zastosowanie wyłącznie do porozumień mogących wpływać na handel między państwami członkowskimi. Aby porozumienie między przedsiębiorstwami mogło wpływać na handel wewnątrzspółnotowy, musi ono na podstawie całości obiektywnych elementów prawnych lub faktycznych umożliwiać przewidzenie z wystarczającym stopniem prawdopodobieństwa, iż może ono wywierać bezpośredni lub pośredni, rzeczywisty lub potencjalny wpływ na obrót między państwami członkowskimi, w sposób mogący szkodzić realizacji jednolitego rynku między państwami.

Jeśli naruszenie, w którym uczestniczy przedsiębiorstwo lub związek przedsiębiorstw może wpływać na handel między państwami członkowskimi, Komisja nie ma obowiązku wykazania, iż indywidualny udział tego przedsiębiorstwa lub związku przedsiębiorstw wpłynął na wewnątrzspółnotową wymianę handlową.

Ponadto praktyki ograniczające konkurencję, obejmujące całe terytorium państwa członkowskiego, z racji swojego charakteru pogłębiają podziały rynków na skalę krajową, stwarzając w ten sposób barierę dla wzajemnego przenikania gospodarczego postulowanego przez traktat. Wreszcie gdy chodzi o rynek otwarty na import, uczestnicy krajowego porozumienia w sprawie cen mogą zachować ich część rynku tylko wtedy, gdy chronią się przed zagraniczną konkurencją.

(por. pkt 63, 66, 67)

4. Artykuł 81 ust. 1 lit. a) WE wyraźnie stanowi, że środki polegające na ustalaniu w sposób bezpośredni lub pośredni cen zakupu lub sprzedaży stanowią

ograniczenie konkurencji. Ustalanie cen stanowi bowiem oczywiste ograniczenie konkurencji.

Porozumienie zawarte pomiędzy federacjami reprezentującymi rolników a federacjami reprezentującymi prowadzących ubojnie i ustalające na niektóre kategorie bydła ceny minimalne, mające na celu uczynienie ich obowiązkowymi dla wszystkich podmiotów gospodarczych działających na danych rynkach, ma na celu ograniczenie swobody konkurencji na tych rynkach, zwłaszcza poprzez ograniczenie w sztuczny sposób swobody negocjacji handlowych hodowców oraz prowadzących ubojnie i poprzez zakłócanie kształtowania cen na właściwych rynkach.

Niniejszy wniosek nie może być podważony poprzez argument, że rynki rolne są rynkami regulowanymi, do których reguły konkurencji nie mają w pełni zastosowania i na których, całkiem często, kształtowanie się cen nie odpowiada wolnej grze podaży i popytu. Rynek rolny ma bez wątpienia pewną specyfikę i jest przedmiotem szczególowej i często dosyć interwencyjnej regulacji. Jednak wspólnotowe reguły konkurencji mają zastosowanie do rynków produktów

rolnych, nawet jeśli istnieją pewne wyjątki w celu uwzględnienia szczególnej sytuacji tych rynków.

Ponadto sama okoliczność ustalenia cen minimalnych poprzez odniesienie do publicznej ceny interwencyjnej nie może być wystarczająca dla zniesienia ograniczającego charakteru przedmiotowego porozumienia. Wspomniane odniesienie do publicznej ceny interwencyjnej nie pozwala bowiem na utratę przez cennik cen minimalnych jego antykonkurencyjnego celu, polegającego na ustaleniu w bezpośredni i sztuczny sposób określonej ceny rynkowej i nie pozwala na utożsamienie go z różnymi systemami wsparcia i interwencji publicznej istniejącymi w ramach wspólnej organizacji rynków produktów rolnych i mającymi za cel uzdrowienie rynków charakteryzujących się nadwyżką podaży za pomocą wycofania części produkcji.

(por. pkt 83, 85–87)

nych brania udziału w praktykach sprzecznych z regułami konkurencji lub roszczenia sobie prawa do prerogatyw, które odpowiadają tym przysługującym władzom publicznym, krajowym lub wspólnotowym, w celu zastąpienia swoim działaniem działania władz publicznych.

Podobnie okoliczność, iż władze krajowe wiedziały o zachowaniu przedsiębiorstwa, zezwoliły na takie zachowanie lub nawet do niego zachęcały, nie ma w żadnym razie wpływu na stosowanie art. 81 WE. Wreszcie kryzys, w jakim znajduje się dany sektor, nie może sam przez się wyłączać stosowania art. 81 ust. 1 WE.

(por. pkt 90–92)

5. Ramy prawne, w których dochodzi między przedsiębiorstwami do zawarcia porozumień zakazanych w art. 81 WE oraz przyznana im w poszczególnych krajowych porządkach prawnych kwalifikacja, nie mają wpływu na stosowanie wspólnotowych reguł konkurencji. Ponadto zarzucana niewystarczająca ilość środków publicznych dla sprostania problemom określonego sektora nie może uzasadniać po stronie dotkniętych tymi problemami podmiotów prywat-
6. Porozumienia zawarte w ramach negocjacji zbiorowych pomiędzy partnerami społecznymi dla wspólnego poszukiwania środków mających na celu polepszenie warunków zatrudnienia i pracy nie są objęte z racji ich istoty i celu art. 81 ust. 1 WE. Jednak nie można twierdzić, że porozumienia zawartego między zrzeszeniami związków rolników i zrzeszeniami podmiotów prowadzących uboj-

nie, którego celem jest ustalanie minimalnych cen zakupu bydła przez ubojnie oraz zawieszenie importu mięsa wołowego i cielęciny, nie obejmują zakazy zawarte w art. 81 WE.

realizację wszystkich celów art. 33 WE, mając na względzie, że — wobec tego, że cele te są niekiedy sprzeczne — Komisja może spróbować je pogodzić. Wreszcie w celu zastosowania tego odstępstwa dane środki mogą być uważane za niezbędne do realizacji celów wspólnej polityki rolnej jedynie wtedy, gdy są proporcjonalne.

(por. pkt 98–100)

(por. pkt 197–199, 208)

7. Utrzymanie skutecznej konkurencji na rynkach produktów rolnych stanowi jeden z celów wspólnej polityki rolnej. Chociaż bowiem art. 36 WE powierzył Radzie zadanie ustalenia zakresu, w jakim wspólnotowe reguły konkurencji mają zastosowanie do produkcji i handlu produktami rolnymi, w celu uwzględnienia szczególnej sytuacji rynków tych produktów, to postanowienie to wprowadza zasadę stosowania wspólnotowych reguł konkurencji w sektorze rolnym.
8. Przestrzeganie prawa do obrony we wszystkich rodzajach postępowań mogących doprowadzić do nałożenia sankcji, a w szczególności grzywien, stanowi podstawową zasadę prawa wspólnotowego, której należy przestrzegać nawet w przypadku postępowania o charakterze administracyjnym. Zgodnie z tą zasadą pismo w sprawie przedstawienia zarzutów stanowi podstawową gwarancję procesową. Pismo w sprawie przedstawienia zarzutów musi w jasny sposób przedstawiać wszystkie istotne okoliczności, na których Komisja oparła się w tym stadium postępowania.

Stanowiąc odstępstwo, art. 2 ust. 1 rozporządzenia nr 26, który przewiduje, że art. 81 ust. 1 WE nie ma zastosowania do porozumień, decyzji i praktyk, które są niezbędne do osiągnięcia celów wspólnej polityki rolnej, należy interpretować w sposób zawężający. Ponadto przepis ten ma zastosowanie wyłącznie w sytuacji, gdy dane porozumienie wspomaga

Jeśli Komisja wskaże wyraźnie w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów, że zamierza rozważyć kwestię nałożenia grzywien na dane przedsiębiorstwa i przedstawi istotne okoliczności faktyczne i prawne mogące spowodować

nałożenie grzywny, takie jak waga i czas trwania domniemanego naruszenia oraz fakt popełnienia go w sposób świadomy lub przez zaniedbanie, spełnia ona swój obowiązek przestrzegania prawa przedsiębiorstw do przedstawienia swego stanowiska. W ten sposób Komisja przekazuje im elementy konieczne do obrony nie tylko przed stwierdzeniem naruszenia, ale także przed nałożeniem grzywny.

wiązek wyraźnego uzasadniania przestrzegania maksymalnego pułapu 10% obrotów danego przedsiębiorstwa, jeśli nie istnieją szczególne okoliczności. Przedsiębiorstwo to musi wiedzieć zarówno o istnieniu tego pułapu prawnego, jak i znać konkretną kwotę swoich obrotów, a więc może ocenić, nawet przy braku jakiegokolwiek uzasadnienia w decyzji nakładającej grzywnę, czy nałożona na nie grzywna przekroczyła pułap 10%.

Udzielenie w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów wskazówek dotyczących wysokości przewidywanych grzywien przed wezwaniem przedsiębiorstw do przedstawienia uwag dotyczących postawionych im zarzutów oznaczałoby uprzedzenie w sposób niewłaściwy decyzji Komisji. Tym bardziej powoływanie w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów kwestii nieprzekraczania pułapu 10% przez grzywnę, która ewentualnie zostanie nałożona w ostatecznej decyzji, również oznaczałoby uprzedzenie w sposób niewłaściwy tej decyzji.

Natomiast jeśli Komisja nakłada grzywnę na związek przedsiębiorstw i bada przestrzeganie maksymalnego prawnego limitu 10% obrotów na podstawie sumy obrotów osiągniętych przez wszystkich członków tego związku lub ich grupę, musi ona wyraźnie wskazać to w decyzji i wyjaśnić przyczyny uzasadniające uwzględnienie obrotów członków. Przy braku takiego uzasadnienia zainteresowani nie byłiby w stanie zapoznać się z uzasadnieniem takiej decyzji ani nie mogliby prawidłowo przystąpić do zbadania przestrzegania w danych okolicznościach limitu prawnego.

(por. pkt 217, 218, 222)

(por. pkt 238, 239)

9. Jeśli Komisja nałożyła grzywnę na indywidualne przedsiębiorstwo popełniające naruszenie, niekoniecznie ma ona obo-
10. Wytyczne w sprawie metody ustalania grzywien nakładanych na mocy art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 oraz art. 65

ust. 5 EWWiS, mimo że nie stanowią podstawy prawnej decyzji nakładającej grzywnę na podmiot gospodarczy, jako że decyzja taka jest oparta na rozporządzeniu nr 17, wyznaczają w sposób ogólny i abstrakcyjny metodę postępowania, którą przyjęła Komisja dla celów ustalenia kwoty grzywien. W konsekwencji istnieje bezpośredni związek pomiędzy tą decyzją i wytycznymi, co oznacza, że można podnieść przeciwko nim zarzut niezgodności z prawem.

W każdym razie, ponieważ zryczałtowane kwoty przewidziane przez wytyczne są jedynie kwotami orientacyjnymi, same przez się nie mogą powodować naruszenia zasady proporcjonalności.

(por. pkt 252, 253)

(por. pkt 250)

11. Porozumienia dotyczące cen lub podziału rynków stanowią ze swej istoty bardzo poważne naruszenia. W konsekwencji Komisja, wskazując w pkt 1 A wytycznych w sprawie metody ustalania grzywien nakładanych na mocy art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 oraz art. 65 ust. 5 EWWiS, iż takie rodzaje naruszeń są uważane za bardzo poważne naruszenia, za które przewidziana jest kwota wyjściowa grzywny 20 mln EUR, nie naruszyła zasady proporcjonalności.

12. Artykuł 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 stanowiąc, że Komisja może nałożyć grzywny w kwocie sięgającej 10% obrotów osiągniętych przez każde z przedsiębiorstw biorących udział w naruszeniu w trakcie poprzedniego roku obrachunkowego, wymaga jedynie, aby grzywna, która ostatecznie zostanie nałożona na przedsiębiorstwo, została obniżona, jeżeli przekroczy 10% obrotów tego przedsiębiorstwa, niezależnie od pośrednich obliczeń mających na celu uwzględnienie wagi i czasu trwania naruszenia. W konsekwencji art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 nie zakazuje Komisji odnoszenia się podczas dokonywania obliczeń do kwoty pośredniej przekraczającej 10% obrotów danego przedsiębiorstwa, o ile kwota ostatecznie nałożonej na to przedsiębiorstwo grzywny nie przekracza tej maksymalnej granicy. Niniejsze stwierdzenie odnosi

się również do maksymalnej kwoty 1 mln EUR figurującej w tym przepisie.

(por. pkt 255)

biorstw, że mają go zaprzestać, jak również użycie przemocy w celu zmuszenia danej strony do przyjęcia porozumienia lub w celu zapewnienia jego stosowania stanowią okoliczności obciążające, które Komisja może wziąć pod uwagę celem podniesienia grzywny nałożonej na podstawie art. 81 WE.

13. W świetle pkt 1B wytycznych w sprawie metody ustalania grzywien nakładanych na mocy art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 oraz art. 65 ust. 5 EWWiS, który przewiduje, że czas trwania naruszenia może prowadzić do ewentualnego dodatkowego zwiększenia kwoty grzywny w porównaniu z kwotą ustaloną na podstawie wagi naruszenia, wydaje się, że bardzo krótki czas trwania naruszenia — czyli poniżej roku — uzasadnia jedynie niepodwyższanie kwoty grzywny w porównaniu z kwotą ustaloną na podstawie wagi naruszenia. W rzeczywistości okoliczność, iż naruszenie było bardzo krótkotrwałe, nie podważa w każdym razie istnienia naruszenia art. 81 ust. 1 WE.

(por. pkt 134, 257, 258)

14. Potajemne realizowanie porozumienia po tym, jak Komisja poinformowała przedsiębiorstwa lub związki przedsię-

(por. pkt 271, 278–289)

15. Artykuł 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 nie zakazuje Komisji nakładania grzywien w wysokości powyżej 1 mln EUR na związki, które prawdopodobnie nie osiągają obrotów. Użycie w art. 15 ust. 2 pojęcia rodzajowego „naruszenie” w zakresie, w jakim dotyczy ono bez rozróżniania porozumień, uzgodnionych praktyk i decyzji związków przedsiębiorstw, wskazuje na to, że wymieniony w tym przepisie pułap stosuje się w taki sam sposób do porozumień i uzgodnionych praktyk, jak również do decyzji związków przedsiębiorstw. Gdy związek przedsiębiorstw nie prowadzi własnej działalności gospodarczej lub gdy jego obroty nie pokazują wpływu, jaki ten związek może wywierać na rynek, Komisja może pod pewnymi warunkami uwzględnić obroty jego członków do celów obliczenia maksymalnej wysokości grzywny, która może być na nie nałożona.

Choć w przepisie tym jedyne wyraźne odniesienie do obrotów danego przedsiębiorstwa dotyczy górnej granicy grzywny przekraczającej 1 mln EUR, wytyczne w sprawie metody ustalania grzywien nakładanych na mocy art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 oraz art. 65 ust. 5 traktatu EWWiS, które narzuciła sobie Komisja, w pkt 5 lit. a) stanowią, że ostateczna kwota grzywny nie może w żadnym przypadku przekraczać 10% całkowitego obrotu przedsiębiorstw, zgodnie z art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17. Należy zatem przestrzegać pułapu 10% obrotów także w zakresie ustalania grzywien w kwocie poniżej 1 mln EUR.

Ponadto pułap 10% obrotów musi być obliczony w stosunku do obrotów osiągniętych przez każde z przedsiębiorstw będących stroną porozumień i praktyk uzgodnionych lub przez wszystkie przedsiębiorstwa będące członkami związków przedsiębiorstw, przynajmniej jeżeli związek może na mocy swoich przepisów wewnętrznych nakładać na swoich członków zobowiązania. Wspomniana możliwość uwzględniania w takim przypadku obrotów wszystkich przedsiębiorstw będących członkami związku usprawiedliwiona jest tym, że ustalając wysokość grzywny, można wziąć pod uwagę w szczególności wpływ, jaki przedsiębiorstwo mogło mieć na rynek, na przykład ze względu na swoją wielkość i potencjał gospodarczy, co do których obroty przedsiębiorstwa zawierają wskazówki, jak również skutek odstraszcający, jaki muszą mieć grzywny. Wpływ, jaki mógł wywrzeć na rynek

związek, nie zależy od jego własnych obrotów, które nie wskazują ani na jego wielkość, ani na potencjał gospodarczy, ale właśnie od obrotów jego członków, które stanowią wskazówkę odnośnie do wielkości związku i jego potencjału gospodarczego.

Nie jest jednak wykluczona możliwość uwzględnienia w pewnych szczególnych okolicznościach także obrotów członków związku nawet wtedy, gdy związek ten nie posiada formalnie prawa nakładania zobowiązań na swoich członków ze względu na brak wewnętrznych przepisów przyznających mu takie uprawnienie. Prawo Komisji do nakładania grzywien w wysokości stosownej dla danych naruszeń mogłoby bowiem zostać naruszone, gdyby na związki o niewielkich obrotach, które skupiają dużą liczbę przedsiębiorstw, ale nie mają możliwości formalnego nakładania na nie zobowiązań, a łącznie osiągają duże obroty, można było nakładać jedynie bardzo zaniżone grzywny, nawet jeśli popełnione przez nie naruszenia wywierałyby znaczący wpływ na właściwe rynki. Ta okoliczność byłaby ponadto sprzeczna z koniecznością zapewnienia odstraszcającego skutku sankcji za naruszenia wspólnotowych reguł konkurencji.

Zatem inne szczególne okoliczności, poza istnieniem wewnętrznych przepi-

sów pozwalających danemu związkowi na zobowiązywanie swoich członków, mogą uzasadniać uwzględnienie zsumowanych obrotów członków tego związku. Chodzi w szczególności o przypadki, gdy naruszenie popełnione przez związek dotyczy działalności jego członków i gdzie określone praktyki antykonkurencyjne są wykonywane przez związek bezpośrednio na rzecz jego członków i we współpracy z nimi, przy czym związek nie ma obiektywnych interesów o charakterze autonomicznym w stosunku do interesów jego członków. Chociaż w niektórych przypadkach Komisja może ewentualnie, obok ukarania danych związków, nałożyć indywidualne kary także na każde przedsiębiorstwo będące członkiem związku, może się to okazać bardzo trudne, a nawet niemożliwe, jeżeli liczba tych członków jest bardzo wysoka.

W takim przypadku w każdym razie możliwość uwzględniania obrotów podstawowych członków związków przedsiębiorstw musi jednak być ograniczona, co do zasady, do tych członków, którzy aktywnie działali na rynkach dotkniętych naruszeniami ukaranymi w zaskarżonej decyzji.

Wreszcie okoliczność uwzględnienia obrotów związku przedsiębiorstw przy określaniu pułapu 10% nie oznacza, że

została na nie nałożona grzywna, ani nawet, że dany związek ma obowiązek odzyskania od swoich członków swoich obciążeń.

(por. pkt 313, 314, 317–319, 325, 343)

16. Zasada *ne bis in idem* stanowi ogólną zasadę prawa wspólnotowego, której przestrzeganie zapewnia sąd. W dziedzinie wspólnotowego prawa konkurencji zasada ta zabrania Komisji karania lub ścigania przedsiębiorstwa po raz kolejny za antykonkurencyjne zachowanie, za które zostało ono ukarane lub uznane winnym we wcześniejszej niezaskarżalnej decyzji Komisji. Stosowanie zasady *ne bis in idem* jest obwarowane trzema warunkami, to jest tożsamością zdarzeń, podmiotu popełniającego naruszenie i chronionego interesu prawnego. Zasada ta zakazuje więc powtórnego karania tej samej osoby za to samo bezprawne zachowanie w celu ochrony tego samego dobra prawnego. Natomiast nie zakazuje ona karania za ten sam czyn różnych związków przed-

siębiorstw, które w nim uczestniczyły, ze względu na udział i stopień własnej odpowiedzialności każdego z nich w naruszeniu, nawet jeśli jedne z nich są członkami innych.

(por. pkt 340–344)

17. Choć Komisja dysponuje swobodą uznania przy ustalaniu wysokości grzywien, które stanowią sankcję za naruszenie wspólnotowych reguł konkurencji, to Sądowi na podstawie art. 17 rozporządzenia nr 17 przysługuje nieograniczone prawo orzekania w rozumieniu art. 229 WE w zakresie skarg

wniesionych przeciwko decyzjom, na mocy których Komisja ustala grzywnę, i może on w konsekwencji uchylić, obniżyć lub podwyższyć nałożoną grzywnę. W ramach tego nieograniczonego prawa orzekania Sąd może w szczególności zmienić kwotę obniżenia grzywny przyznanego przez Komisję danemu przedsiębiorstwu lub związkowi przedsiębiorstw tytułem okoliczności przewidzianych w pkt 5 lit. b) wytycznych w sprawie metody ustalania grzywien nakładanych na mocy art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 oraz art. 65 ust. 5 traktatu EWWiS.

(por. pkt 352, 355–361)